

ОРГАНИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У СФЕРІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Олександр Сергійович ШАДРІН,

адвокат

<https://orcid.org/0009-0001-6497-3149>

З діяльністю суб'єктів протидії корупції у сфері адвокатської діяльності пов'язані реальні можливості (інформаційні, кадрові, матеріально-технічні ресурси) та показники, на основі яких держава та громадськість оцінюють ефективність протидії корупції у сфері адвокатської діяльності.

Важливим суб'єктом протидії корупції у сфері адвокатської діяльності виступають органи адвокатського самоврядування. Як і в інших країнах, адвокатське самоврядування в нашій країні діє з метою забезпечення належного здійснення адвокатської професії, дотримання гарантій адвокатської професії, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності. Водночас підкреслюється незалежність інституції від державних органів та органів місцевого самоврядування. Оскільки українська адвокатура складається з усіх адвокатів, які мають законне право на адвокатську практику, вони автоматично є членами Національної асоціації адвокатів України, яка є юридичною особою. Цей механізм правового регулювання гарантує можливість для українських адвокатів реалізувати своє право на адвокатське самоврядування без втручання з боку держави. Ця модель була підкріплена визнанням державою у 2016 році конституційно-правового статусу адвокатури та її закріпленням поряд із судовою системою та прокуратурою у Розділі VIII «Правосуддя» Конституції України. Враховуючи вищезазначене, для розуміння конституційно-правового статусу адвокатури України та НААУ та їхнього місця у правовій державі варто детальніше розглянути такі три аспекти: 1) відокремлення адвокатури від держави – незалежність; 2) особливий статус неурядової, некомерційної організації, яка об'єднує осіб у професії адвоката; 3) самоврядування – здатність самостійно вирішувати питання внутрішньої діяльності, що охоплюється поняттям саморегулювання. Фактична незалежність адвокатури можлива лише за умови її повного відокремлення від органів державної влади, що виконують публічно-правові та адміністративні функції. Водночас, органи адвокатського самоврядування, хоча законом вони виконують низку регуляторних, кваліфікаційних та дисциплінарних функцій, обмежені за кількістю осіб, що входять до їх складу. Тому говорити про повноваження виконувати функції держави недоречно. Окремі висновки Верховного Суду про те,

що деякі органи адвокатського самоврядування, зокрема КДК (кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури) та ВКДК (Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури), є уповноваженими суб'єктами виконувати державні функції, є досить суперечливими [1].

Особливе місце у процесі дотримання належного професійного рівня адвокатів (напрямку охоплює і питання доброчесності та нульової толерантності до корупції) відводиться саме Кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури, яка «утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які виявили намір отримати право на заняття адвокатською діяльністю, та вирішення питань щодо дисциплінарної відповідальності адвокатів. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури підконтрольна та підзвітна конференції адвокатів регіону. Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури обираються конференцією адвокатів регіону з числа адвокатів, стаж адвокатської діяльності яких становить не менше п'яти років та адреса робочого місця яких знаходиться відповідно в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві, місті Севастополі і відомості про яких включено до Єдиного реєстру адвокатів України, строком на п'ять років. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури належать: 1) організація та проведення кваліфікаційних іспитів; 2) прийняття рішень щодо видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту; 3) прийняття рішень про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю; 4) здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвокатів; 5) вирішення інших питань, віднесених до повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури цим Законом, рішеннями конференції адвокатів регіону, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України» [2].

Так, наприклад, «06.02.2024 року, вхід. № 121, до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області надійшла скарга директора ПП «ОСОБА_2» Особа_1 щодо поведінки адвоката Особа_3 та порушення ним вимог ст.ст. 9, 19, 20, 25 ПАЕ Правил адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 року, ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». 08 листопада 2023 року йому, Особа_1, вручено підозру у вчиненні кримінального правопорушення – підбуренні до закінченого замаху на надання службовій особі, неправомірної вигоди, а також застосовано один з видів запобіжного заходу. На підтвердження обґрунтованості підозри досудовим слідчими органами було надано протокол допиту свідка Особа_3 (адвоката), протоколи проведення негласних слідчих дій – розмови адвоката Особа_3 з Особа_1. Скаржник вважає, що адвокат Особа_3 допустив грубе порушення умов договору про надання правової допомоги від 17.08.2022 року, допустив порушення Правил адвокатської етики та Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Комісія встановила, що Адвокат

Особа_3 діяв протиправними засобами та методами, порушив п.п19, 25 ПАЕ, співпрацював з правоохоронним органами, також порушив п.3 ч.1 ст.21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», п.п.9, 20 ПАЕ – в частині неприпустимості прийняття доручення, якщо інтереси клієнта об'єктивно суперечать інтересам іншого клієнта, з яким адвокат пов'язаний договором про надання правової допомоги» [3].

При цьому діяльність органів адвокатського самоврядування як суб'єкта протидії корупції у сфері адвокатської діяльності ускладнена низкою проблем, виявлених Національним агентством з питань запобігання корупції у проєкті Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки, зокрема до них віднесено: «недостатній рівень прозорості, обмежена технологічна модернізація, низька конкурентність системи обрання органів адвокатського самоврядування та незбалансована інституційна архітектура зумовляють концентрацію, централізацію влади та порушення балансу в системі стримувань і противаг; процедура складання кваліфікаційного іспиту на здобуття права на заняття адвокатською діяльністю характеризується недостатнім рівнем прозорості та технологічної адаптованості та актуальності, що зумовлює збереження підвищених ризиків недоброчесних практик негативно впливає на рівень суспільної довіри до інституту адвокатури; система підвищення професійного рівня адвокатів характеризується наявністю суттєвих структурних недоліків, що призводить до її фактичної монополізації та зниження якості професійного розвитку адвокатів; дисциплінарна процедура щодо адвокатів характеризується відсутністю прозорості, нечітким визначенням дисциплінарних проступків та обмеженням, жорстким переліком санкцій, що звужує спектр можливих реакцій на неетичну поведінку, створює ризики зловживання цим інструментом і продукує інші негативні наслідки; система фінансового управління в органах адвокатського самоврядування характеризується відсутністю прозорості та підзвітності перед спільнотою, що спричиняє зниження ефективності використання коштів, підвищені ризики неконтрольованого використання внесків адвокатів і потенційні фінансові зловживання» [4]. Таким чином, органи адвокатського самоврядування виконують важливу роль у процесі забезпечення внутрішньої дисципліни та законності, побудові особливої внутрішньої культури доброчесності в адвокатурі, проводячи постійну інформаційно-просвітницьку діяльність, встановлюючи єдині для всієї України стандарти адвокатської діяльності на основі провідних засад, визнаних міжнародною адвокатською спільнотою, забезпечуючи притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за недоброчесні дії, які порушують антикорупційне законодавство.

Список використаних джерел:

1. The Ukrainian Bar: European Future or Back to the Sovietness? // The New Voice of Ukraine. URL: <https://english.nv.ua/opinion/the-ukrainian-bar-history-and-advantages-of-the-current-law-and-consequences-in-case-of-changes-50407206.html>.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

3. Рішення № VII-003/2025 від 24.07.2025 за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Київської області у складі дисциплінарної палати № 20/2025 від 22.01.2025 року про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на 1 (один) рік // Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. URL: <https://vkdka.org/rishennya-vii-003-2025-vid-24-07-2025-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-20-2025-vid-22-01-2025-roku/>.

4. Проект підрозділу 2.3. Адвокатура та правнича допомога // Матеріали, представлені на громадське обговорення / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp-content/uploads/Pages/eb/d9/ebd9596b72e2caf4299ce663e130f7b03167dd04e8b5f1560039e3838b448705111503.pdf>.